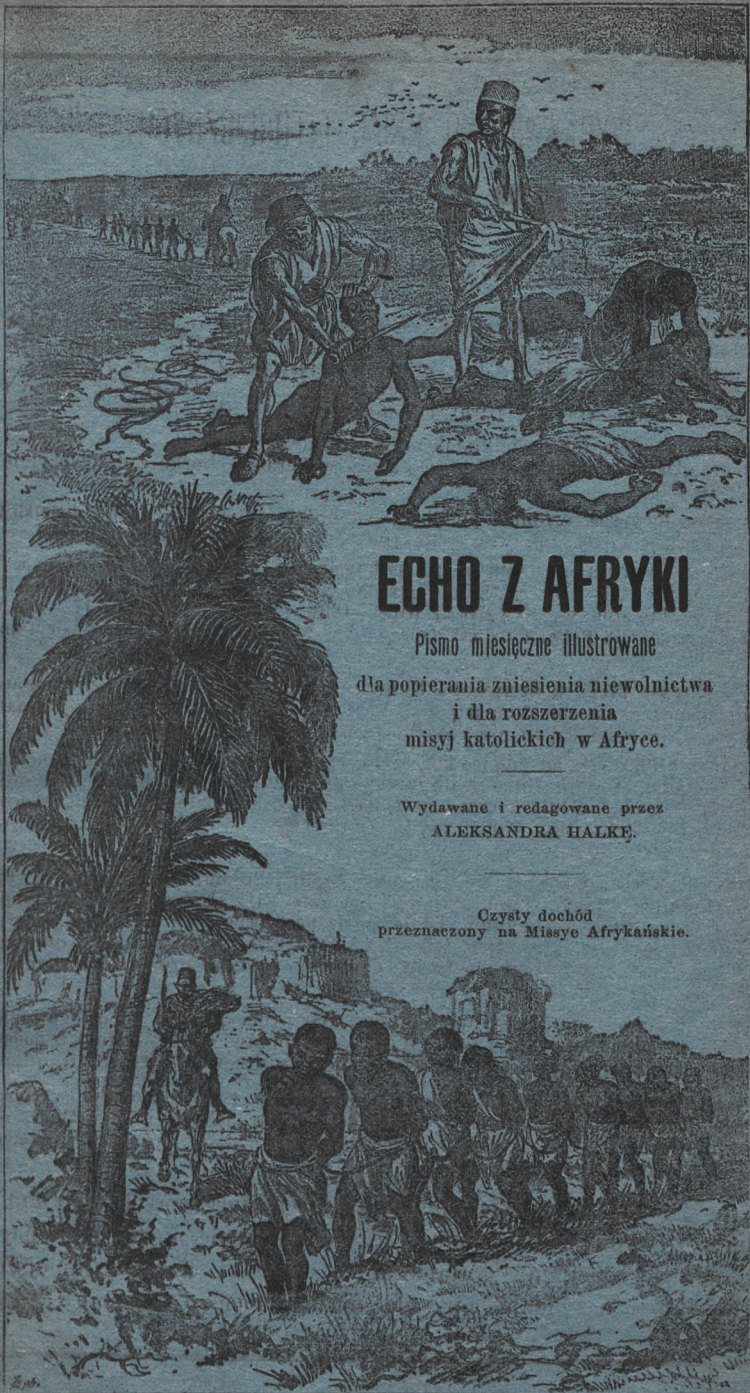

Cena rocznie w całej Austrii pocztą 50 ct. (1 kor.), w Niemczech 1 m. 20 fg.

ECHO Z AFRYKI

Pismo miesięczne illustrowane
dla popierania zniesienia niewolnictwa
i dla rozszerzenia
misji katolickich w Afryce.

Wydawane i redagowane przez
ALEKSANDRA HALKE.

Czysty dochód
przeznaczony na Misye Afrykańskie.

Administracja Echo (gdzie należy nadsyłać prenumeratę) w Krakowie, ul. Sienkackiego Nr. 4. Prenumeratę przyjmuje się i w ciągu roku.

Główny skład w Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej w Krakowie.

Ciepło.

WYDAWNICTWO KSIĄG LITURGICZNYCH

F. PUSTET

w REGENSBURGU (Bawaryja).

Breviarium Romanum ex Decreto Ss. Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pont. Max. jussu editum, Clementis VIII., Urbani VIII. et Leonis XIII. auctoritate recognitum. Editio prima post typicam. Z aprobatą św. Kongregacyi Obrzędów. 4 tomy in 4° (I. tom str. XLIV. i 844, II. tom str. XX. i 956, III. tom str. XX. i 940, IV. tom str. XX. i 816). 1891.

Brewiarz in quarto, tekst wielkim drukiem. (Oprawny, wielkości 26½ × 19½ cm.) z dodatkiem dla Polski i Galicyi. Oprawny w baranią skórę z drzeworytami 52 zhr. 80 ct.

Breviarium Romanum, wydanie podobnej wielkości w dwóch tomach z dodatkiem dla Polski i Galicyi, oprawne w skórę baranią z drzeworytami zhr. 35.

Breviarium Romanum etc. Editio quarta post typicam S. Rit. Congreg. 4 vol. in 12°. I. tom LXVIII i 1044, II. tom str. XXXII i 1176, III. tom str. XXXII. i 1180, IV. tom str. XXXII. i 1012). 1891. (Wielkość 18½ × 11½ cm.), z dodatkiem dla Polski i Galicyi. Oprawny w skórę baranią, z drzeworytami 27 zhr.

Horae Diurnae Breviarii Romani etc. Editio prima post typicam. Wydanie bogato ilustrowane, na chińskim papierze. 32° str. XXXVI. i 832. 1893, z dodatkiem dla Polski i Galicyi, oprawne w skórę baranią z drzeworytami zhr. 3.

Missae pro Defunctis ad commodiorem Ecclesiarum usum, ex Missali Romano desumptae. Accedit Ritus Absolutionis pro Defunctis ex Rituali et Pontificali Romano. **Editio secunda post typicam**. Z aprobatą św. Kongregacyi Obrzędów. 1893. Małe folio, str. 48. Oprawne w skórę baranią z drzeworytami 3 zhr. 70 ct.

Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi jussu editum, Clementis VIII., Urbani VIII. et Leonis XIII. auctoritate recognitum. **Editio quinta post typicam**, a S. Rituum Congregatione approbata. 1892. Małe folio. XXXVI. i 812 str. (Wielkość w oprawie 37 × 25 cm.), z dodatkiem dla Polski. Oprawny w skórę czerwoną z drzeworytami 24 zhr. 30 ct.

Missale Romanum etc. Cum approbatione Sacrorum Rituum Congregationis. 1892, in quarto, str. XL. i 760. (Wielkość w oprawie 31 × 23 cm.), z dodatkiem dla Polski. Oprawny w czerwoną skórę, z drzeworytami 18 zhr. 70 ct.

Missale Romanum, etc. Editio secunda post typicam. Cum approbatione Sacrorum Rituum Congregationis. 1887. In octavo. Str. LXIV. i 724. (Wielkość w oprawie 22½ × 14½ cm.). Z dodatkiem dla Polski. Oprawny w czarną skórę, z drzeworytami 7 zhr. 15 ct.

➡ O wszystkich innych księgach liturgicznych tego nader obfitego wydawnictwa, jako też o urozmaiconych odmianach w oprawie, obejmuje dostateczne wiadomości Katalog niniejszej firmy, który na żądanie otrzymać można franco przysłany. ➡

ECHO z AFRYKI

Pismo miesięczne ilustrowane

dla popierania zniesienia niewolnictwa
i dla rozszerzenia
misyj katolickich w Afryce

wydawane i redagowane

przez

Aleksandra Halkę.

Rocznik 1893 pierwszy.

W KRAKOWIE,

W Drukarni „Czasu“ Fr. Kluczyckiego i Sp.

pod zarządkiem Józefa Łakocińskiego.

1893.

100689 II

SPIS PRZEDMIOTÓW

zawartych w roczniku „Echa z Afryki“ z r. 1893.

	Str.		Str.
1. Artykuły wstępne i t. d.		<i>Towarzystwo Słowa Bożego:</i>	
Wstępne słowo	2	Listy J. Schaefera, Proprefekta	
Listy pasterskie	6, 13	apost. z Lome	50, 79
† Kardynał Lavigerie, wielki w naszym	7	3. Przegląd	59, 64, 72
czasach Apostoła Murzynów		4. Działanie Towarzystw afrykańskich.	
Pogląd na teraźniejszy stan sprawy		Towarzystwo krakowskie	19, 73
zniesienia niewolnictwa w Afryce	10, 14, 26	Towarzystwo w Nikolsburgu (na	
List J. E. kardynała Ledóchowskiego,		Morawie)	20, 99
Prefekta Propagandy, z powodu śmierci		Towarzystwo Salzburskie	47
kardynała Lavigerie	20	Towarzystwo w St. Pölten (dolna	
Radosna wiadomość!	25, 84	Austria)	64, 73
Ś. Piotr Klawer, Apostoła Murzynów	33	5. Poczta afrykańska	65, 73, 109
Krótki opis misji w Malandze, przez		6. Rozmaitości 23, 40, 48, 53, 65, 75, 82	100, 110
O. Kraffta	41	7. Kronika literacka	75
Skuteczne nabożeństwo	49	8. Z teki Redaktora.	
Polecenie Arcypasterskie	58	List z Pelplina	82
Kongregacja Sióstr misyjnych „N. Panny		List z Buttrini	83
Afrykańskiej“	58	9. Korespondencye redakcyjne	24, 68, 91, 101
Ódezwą	66	10. Zgromadzenie zelatorów i zelatorek	
Św. Józef, dobry Misyonarz	70	„Echa“	75, 83, 91, 101, 111
Jego Em. kardynał Kopp i „Echo z Afryki“	77	11. Msze św. dla zelatorów	76, 84, 112
Stosunki klimatyczne i założenie stacji		12. Nadesłane datki	12, 24, 32, 40, 48, 68, 76, 84, 92, 103, 112
kuracyjnej w Kamerunie	85	13. Polecenie modlitwom	68, 103
Breve papieskie, dotyczące odpustu na		14. Memento za zmarłych	54, 68, 103, 112
dzień św. Piotra Klawera	93	15. Mały feuilleton.	
Kongregacja de Propaganda fide	106	Historia niewolnika murzyńskiego Bilali,	
2. Wiadomości bieżące z Misji.		przez O. Aleksandra Le Roy	54
<i>Algierskie Towarzystwo misyjne:</i>		Historia małego Franciszka Ksawerego,	
List O. Guillermaina z Ugandy	36, 38	przez niego samego opowiadana	104
List O. J. Thueta z Marienthalu	43	16. Ilustracje.	
List O. Voillarda o kłesce głodowej w		X. kardynał Lavigerie	8
Algierze	45	Karawana niewolników	18
<i>Zgromadzenie Ojców od ś. Ducha:</i>		Św. Piotr Klawer	34
List br. Krepinianusa i brata C. G. z		Okolica nad białym Nilem	37
Huilly	22, 96	Dom misyjny w Marienthal	44
List O. Wiedera z Kabindy (Afryka		O. Zimmermann, S. J., misyonarz	
zachodnia)	71	Zambezy	50
List O. Kraffta z Malangi	72	Szpital św. Elżbiety w Algierze	57
List O. Machona z Mombassy (Afryka		Msrgr. Jan Józef Hirth, biskup Tevesty	74
wschodnia)	78, 108	Wnętrze kapliczki misyjnej w Adjido	78
<i>Misya OO. Jezuitów nad Zambezą:</i>		O. Walter z czterema młodymi Kameruńczykami	87
Listy O. Zimmermanna z Zumbó i z		Mały Franciszek Ksawery	93
Riejco	38, 51	X. kardynał Ledóchowski, prefekt	
List br. Żurka z Grahamstown	89	Propagandy	107
<i>Misya środkowej Afryki:</i>			
Listy O. Geyera z Kairu	12, 47, 63, 98		
<i>Misya OO. Trapistów w Natalu:</i>			
List O. Anzelma z Marianhillu	32		
<i>Pobożne Zgromadzenie misyjne (Pallotyńców):</i>			
List br. Borcherta z Marienbergu	62		

Królowa
Niebios
Maryo,
módl się za
niezszczęśli-
wymi
Murzy-
nami!

Aby
się stali
godnymi
obietnic
Chrystu-
sowych!

ECHO Z AFRYKI

PISMO MIESIĘCZNE ILLUSTROWANE

dla popierania zniesienia niewolnictwa i dla rozszerzania misyj katolickich w Afryce.

Wydawca i redaktor: **Aleksander Halka.**

Jego Świątobliwość Papież Leon XIII

raczył udzielić redaktorowi tego czasopisma jako i wszystkim, którzy tę sprawę popierają, błogosławieństwo apostołskie.

Prenumerata całoroczna z pocztą wynosi:
w całej Austrii (1 kor.) 50 ct.
w Niemczech 1 m. 20 fr.
w innych państwach Europy 2 fr.
w Ameryce 1/2 dolara.
„Echo“ wychodzi 15 każdego miesiąca w objętości przynajmniej 8 stron.

Inseraty (przyjmuje tylko administracja *Echa* lub drukarnia *Czasu* w Krakowie) kosztują: Cała strona 16 zlr., 1/2 str. 8 zlr., 1/3 str. 4 zlr., 1/4 str. 2 zlr. Częściej ogłaszającym znaczny rabat.

Redakcyja: A. Halka, Salzburg, Hübnergasse 3.

Administracyja: Kraków, ul. Siemiradzkiego 4.

Prenumerować można: w Administracyji „Echa“ w Krakowie, w Drukarni *Czasu*, tudzież we wszystkich księgarniach.

Nr. 1.

Kraków, 15 Stycznia 1893 r.

Rok I.

Treść pierwszego zeszytu: Wstępne słowo. — Listy pasterskie. — † Kardynał Lavignerie, wielki w naszych czasach Apostoł Murzynów. — Pogląd na teraźniejszy stan sprawy zniesienia niewolnictwa w Afryce (d. c. n.). — Wiadomości bieżące z Misyj (list O. Geyera o napadzie na Tokar). — Nadesłane datki. — Polecenie modlitwom.

Biblioteka Jagiellońska

WSTĘPNE SŁOWO.

Kokolwiek zamierza odbyć podróż, zaczyna od tego, że zawczasu, przy pomocy różnych książek i rozkładów jazdy, układa jej kierunek. Taki też nowy kierunek podróży właśnie i *Echo* sobie ułożyło. *Echo* jest starym wędrowcem. Prawie od czterech lat, to jest od chwili, kiedy niedawno zmarły Ks. Kardynał Lavigerie, ten wielki miłośnik biednych czarnych niewolników, w całej chrześcijańskiej Europie ogłosił krucyatę przeciw niewoli w Afryce, od tego czasu, nasze *Echo* podróżuje od jednej części Austrii i Niemiec do drugiej, wszędzie, gdzie tylko niemieckim językiem władają, budząc zajęcie się i ofiarność na korzyść biednych murzynów i misyj katolickich w Afryce. A dzięki Bogu, nie odbywało tych podróży daremnie! W pałacach zamożnych, jako też w chatach ubogiego i prostego ludu, otworzono drzwi wędrowcowi, a lud nawet, ze szczególnym zapalem i gościnnością. Wszędzie z rozrzewnieniem słuchano strasznych opowiadań o smutnym losie niewolników, czytano ciekawe listy pisane przez misjonarzy pracujących w Afryce, skutkiem tego niejedna okruszyna chleba ze stołu zamożnych, niejeden grosz wdowi wpłynął do kieszeni *Echa*, które go przesłało do Afryki, dla popierania wielkiego i świętego dzieła zniesienia niewolnictwa. Dość wspomnieć, że w ubiegłym roku (1892), *Echo* zebrało w ciągu swej wędrowki, prawie **4000** złotych reńskich dobrowolnych datków. Takie powodzenie i takie widoczne owoce błogosławieństwa Bożego, zachęciły *Echo* do ułożenia sobie nowej podróży. Czy zgodles już, kochany czytelniku, dokąd teraz *Echo* swoje kroki zamierza skierować? Do twojej i mojej ojczyzny, do naszej Polski, tego kraju bohaterów i męczenników, tego kraju, sławnego ze swoich cierpień i krzyżów, a nadto sławnego ze swej głębokiej pobożności, ze swych szlachetnych uczuć i swej wierności dla Stolicy Apostolskiej. Udaje się do narodu, który od niedawna — dziwnem i cudownem zrzadzeniem Opatrzności — bardziej niż jakibądź inny naród, jest wezwany do dzieła rozkrzewienia wiary na całym świecie, bo wszakże Polak wyniesionym został na godność prefekta św. Propagandy, którego *czervenym papięzem* dla jego wielkiej potęgi i władzy w hierarchii kościelnej nazywają¹⁾. A Polska nie tylko powinna się tem szczycić, ale nadto powinna się stać godną tego zaszczytu. Czy więc *Echo* w sprawie tak

¹⁾ Ks. Kardynał Ledóchowski, dawny prymas Polski, został z końcem Stycznia 1892 r. zamianowany przez Ojca świętego Prefektem Propagandy. Kongregacya zaś Propagandy jest instytucyą dla załatwiania interesów dotyczących rozkrzewiania wiary na całym świecie, a mianowicie w krajach misyjnych.

świętej i ważnej jak wyswobodzenie i pozyskanie Afryki dla świętej wiary, miałyby się do was, rodaków, udawać bezskutecznie? — Polska, a szczególnie Galicya, nie pokazała się dotąd obojętną dla nowej krucjaty. W chwili, gdy wszędzie, to jest we Francyi, w Belgii, w Niemczech i t. d. setki *Towarzystw afrykańskich* powstały, zawiązało się i w Krakowie, za wiedzą i błogosławieństwem J. Em. Ks. Kardynała Dunajewskiego, pod duchownem kierownictwem gorliwego Ojca Załęskiego, *Towarzystwo*, które zrazu z wielką gorliwością a nawet i z dobrem powodzeniem rozpoczęło działanie dla popierania wielkiego dzieła zniesienia niewolnictwa. Prawda, że pierwszy zapal teraz nieco ostygł, ale to nie jest jeszcze znakiem upadku. W wielkich dziełach zawsze tak bywa. Któż nie zna bardzo trafnego francuskiego przysłowia: *reculer pour mieux sauter*, co znaczy: cofnąć się o krok, aby uczynić dwa naprzód. Idźmy więc naprzód, zagrzejmy nasz zapal i naszą ofiarność, — a do tego zapalu i do tej ofiarności chcą nas pobudzić ci, których Pan Bóg szczególnie do pracy dla biednej Afryki powołał. Do tych właśnie narzędzi zalicza się *Echo* i jego redaktor a zarazem i wydawca. Jeżeli członkowie *towarzystwa* i w ogóle wszyscy przyjaciele nieszczęśliwej Afryki dowiedzą się co miesiąc z *Echa*, gdzie ich grosz idzie, jakie męczonym ulgi przynosi, wtenczas i chętniej i hojniej dawać będą. W tej więc nadziei, co mówię, w *tem przekonaniu*, ułożyło *Echo* swą podróż. Podróż ta jest wprawdzie trochę ryzykowną i to tak długo, dopóki liczba prenumeratorów nie zapewni biednemu wędrowcowi kosztów podróży. Ale wszystkie wielkie dzieła dla Pana Boga tak się zawsze zaczynały, więc i ufność *Echa* w Opatrzność Boską, w pomoc Św. Józefa i w ofiarność swoich rodaków zawiedziona nie będzie.

Pan Bóg zresztą dał już *Echu* przy samem jego założeniu kilka wielkich dowodów, że się wydawnictwem opiekuje i że ono jest *Jego wolą*.

Więc zapytam, czy *Echo* źle robi, że się w nasze strony, udaje? Czy jego redaktor a zarazem i wydawca, mając *polskie* serce, omylił się, sądząc według siebie, że macie wielkie katolickie serca, które są otwarte i dla biednych braci, żyjących daleko za morzami? Wiem, że w chwili zawiązania towarzystwa afrykańskiego w Krakowie, dały się słyszeć głosy dowodzące, że ze sprawą niewolnictwa w Afryce nic nas nie wiąże, że mamy u siebie w kraju wiele potrzeb niezaspokojonych, że bliższa koszula ciała niż sukmana. Głosom tym już wówczas mężowie wielkiej powagi i wpływu słusznie odpowiedzieli: Niech nam wolno będzie być katolikami, a jako tacy, mamy swój publiczny interes katolicki w Afryce, mamy ten interes dlatego, że Ojciec św. Leon XIII w encyklice swojej *In plurimis* z dnia 1 Maja 1888 roku, skarży się przed całym światem na potworny handel niewolników w środkowej Afryce, nawołuje i błaga królów, rządy i wszystkich, *którym obrona praw człowieka i praw natury i rozkrzewienie religii Chrystusowej leży na sercu*, aby położyli tamę tej niegodziwości. — „Prawda, że mamy wiele potrzeb niezaspokojonych w kraju, ale jest też u nas widocznie wiele pieniędzy do wyrzucenia...., z których jeśli odrobina

popłynię za morza na cel wzniosły i szlachetny, nie będzie szkoda dla kraju, ale zasługą przed Bogiem i ludźmi¹⁾. Do tych słów, *Echo*, opierając się na doświadczeniu, zrobionem w czasie swoich wędrówek po innych częściach Austrii, dodaje od siebie: Prawda, że lud nasz biedny, ale biedny biedniejszego lepiej zrozumie i prędzej się nad nim zlituje. Niema zaś tak biednego człowieka, któryby dla miłości Chrystusowej nie potrafił wesprzeć biedniejszego od siebie. Prawda, że mamy w domu tak zwanych *białych niewolników*, t. j. takich, którym źle i nawet bardzo źle na tym świecie, ale to nie powód, aby nasze serca dla czarnych niewolników skamieniały, owszem, niech się nasze serca i dla tych i dla tamtych rozszerzą. Zresztą nie mogę zataić, że tego porównania „*białych*“ i czarnych niewolników nie uważam za bardzo trafne, owszem uważam tylko za wymówkę tych, którzy tak dla czarnych jak i dla „*białych*“ niewolników nie uczynić nie chcą. Bo tego przecież nikt nie zaprzeczy, że niema tak nieszczęśliwego *białego niewolnika*, któryby nie mógł uciec się do stóp ołtarza i tam czerpać pociechę i otuchę do dalszego cierpliwego znoszenia swego krzyża dla miłości Chrystusowej. **Czarny zaś niewolnik nie posiada ani Ołtarza, ani Przenajświętszego Sakramentu**, ani niema nagrody za swe cierpienia. O, gdybyśmy my, katolicy nad tą okolicznością dobrze się zastanowili, wówczas z pewnością żaden głos nie występowałby przeciw czynności ratunkowej naszych tak nieszczęśliwych zamorskich braci.

Więc, Rodacy! Nie bądźmy samolubami, ale chrześcianami o szerokim i gorącym sercu. Przebaczenie *Echu*, że wyciąga do Was rękę po jałmużnę dla bardzo nieszczęśliwych waszych braci afrykańskich. Przebaczenie mu, jeśli staje w obronie tak świętej i wzniosłej sprawy, tak gorąco nam przez Papieża Leona XIII zaleconej. Owszem, pozwólcie mu zaznajamiać szlachetne wasze serca z nieszczęśliwym stanem ludności afrykańskiej, i budzić w nich większe uczucie miłości względem biednych murzynów.

W polskim języku żadne z pism prócz bardzo zasłużonych *Misyj katolickich* nie podawało dotąd pod tym względem stałych wiadomości. *Misyje* zaś, zajmując się postępami wiary na całym świecie, nie mogą się wyłącznie oddać sprawie afrykańskiej. Zresztą rozmiar i cena nie czynią ich tak bardzo przystępnymi dla prostego ludu. Ten brak na polu piśmiennictwa religijnego, *Echo* pragnie uzupełnić.

Echo podawać będzie najważniejsze wiadomości w sprawie zniesienia niewolnictwa w Afryce, oraz wiadomości misyjne, a nadto i wiadomości w sprawach towarzystw afrykańskich, tak naszych krajowych jak i obcych.

¹⁾ Ks. Maryan Morawski z powodu artykułu prof. Dra Kleczyńskiego w „Czasie“ r. 1889.

Echo zalicza do swych współpracowników szereg dzielnych i sławnych Misyonarzy, przeto podawać będzie ich listy i opisy, przycho-
dzące wprost z Afryki.

Nadto piękne drzeworyty będą przyozdabiały *Echo*.

Taki jest zakres działalności *Echa* w czasie jego wędrówki po rodzinnym polskim kraju. Nie pozostaje mu więc nic innego jak tylko wynurzyć prośbę do Was kochani Rodacy, abyście mu podróż ułatwiali i osładzali, to jest, abyście *Echo* prenumerowali, popierali i jak najgorliwiej rozszerzali ¹⁾. Czyniąc to, sprawicie, że *Echo* osiągnie swój cel, to jest czynny udział ze strony szlachetnej Polski w wielkiej sprawie wyswobodzenia Afryki. *Echo* zaś, ten wasz współdziałal w taki sposób wynagradzać będzie, że przez dobre uczynki, do których was pobudzi, oraz przez modlitwy Misyonarzy i wyswobodzonych murzynów, pomoże Wam do szczęśliwego odbycia tej ostatniej podróży, której celem jest Ten, który jest drogą, prawdą i żywotem, i który powiedział: *Coście jednemu z tych maluczkich uczynili, mnieście uczynili.*

A. Halka.

Listy pasterskie.

Od Najdostojniejszych Pasterzy z Galicyi otrzymaliśmy kilka bardzo zaszczytnych i pochlebnych listów. Podajemy je poniżej do publicznej wiadomości, sądząc, że Czytelnikom naszym zrobimy tem wielką przyjemność. Życzliwość i błogosławieństwo, jakie się w tych pismach zawierają, są dla nas tem większą zachętą do podjętej pracy, i budzą w nas nadzieję, że nasza praca, będzie Panu Bogu miłą, i przyniesie obfitą korzyść.

¹⁾ Niech mi tu będzie wolno, do Was Szanowni a zamożniejsi Czytelnicy powiedzieć słówko. Redaktor *Echa* często z ust Waszych słyszy, że cena *Echa* jest tak małą, iż nikomu nie będzie trudnem zapłacić prenumeratę. Tem lepiej. Ale proszę o tem pamiętać, że cena nie dla tego jest tak niska, iż *Echo* naprawdę tak mało kosztuje, ale tylko dla tego, aby mu ułatwić wstęp i do najskromniejszych chat. Zresztą, gdyby z czasem był jakkolwiek czysty dochód, to i ten jest dla misyj afrykańskich przeznaczony. Ci więc, którym nie rozchodzi się o kilkanaście mniej lub więcej centów, niech się na prenumeracie *Echa* nie ograniczają, niech go też rozszerzają, bo przy takiej niskiej cenie tylko *bardzo wielka liczba prenumeratorów* może kosztą podróży, to jest kosztą wydawnictwa opłacić. Wy więc zamożni czytelnicy, prenumerujcie *Echo* nie tylko dla siebie, ale i dla waszych dzieci, a nadto i dla waszej służby. Rozdawajcie go w waszej parafii, i dajcie do czytelnicy wiejskich i t. d. Tam, gdzie czytelnicy nie mogą jałmużną służyć losu naszych nieszczęśliwych braci, przynajmniej im i ich dzielnym misyonarzom w pomoc przyjdą swemi gorącymi modlitwami.

LIST PIERWSZY.

Wielce Szanowny Redaktorze!

Jakkolwiek posiadamy liczne pisma, które nas zaznajamiają z położeniem innych krajów i narodów, ale pismo, którego cel łaskawie przedłożyłeś, witam najserdeczniej, gdyż rozwijać będzie obraz dobrodziejstw naszego św. Kościoła w krajach najdzikszych, przedstawiać poświęcenie bezmierne sług tego Kościoła, — którzy nie tylko opuszczają swą ojczyzną drogą, ale, narażając się na śmierć, żyć muszą wśród ludów ciemnych, a ulegających barbarzyńskiemu prześladowaniu.

Błogosławię więc Twej pracy, aby przez nią rozszerzała się coraz więcej, wśród naszego narodu, miłość i wierność dla Kościoła Chrystusowego.

Bóg z Tobą Szan. Redaktorze i Jego św. łaska z Twą pracą.

A. Kardynał Dunajewski.

LIST DRUGI.

Wielmożny Panie Redaktorze!

Prenumerując od dawna *Echo aus Africa*, tak starannie przez W. Pana redagowane, z prawdziwą przyjemnością dowiedziałem się o zamierzonym wydawaniu tegoż piśmka w języku polskim; a życząc aby przez publiczność polską tak skutecznie było popartem, jak na to zasługuje wzniosły cel wydawnictwa, udzielam W. Panu jako Redaktorowi, i Jego wydawnictwu z głębi serca Arcypasterskie błogosławieństwo.

Z wysokim poważaniem mam zaszczyt zostawać W. Pana oddanym sługą

X. Seweryn Morawski,

Arcybiskup lwowski obrz. łacińskiego.

Lwów, 3 grudnia 1892 r.

LIST TRZECI.

Wielmożny Panie Redaktorze!

Z przyjemnością dowiaduję się z Jego szacownego listu, o szlachetnym zamiarze Pana, wydawania piśmka *Echo aus Africa* w języku polskim, celem objaśnienia czytelników polskich o nieszczęśliwym oplakanym losie biednych Murzynów i pobudzenia ich serc litościwych, do niesienia tymże pomocy. O ile siły i niedostateczne bardzo środki moje pozwolą, będę się starał popierać to piśmko, a tymczasem i samemu W. Panu i temuż dziełku wielce zbożnemu, mającemu wychodzić drukiem w Krakowie, z całego serca błogosławię, prosząc u Boga, dawcy wszelkiego dobra, dla szlachetnego Autora wszelkich łask z Nieba, a dla Jego dzieła najobfitszych zbawiennych owoców.

Przyjm W. Panie szczerze wyrazy głębokiego poważania i czci mojej, z którymi mam zaszczyt pozostawać W. Pana Redaktora

powolnym sługą

Ks. Isakowicz, Arcybiskup.

Lwów, 3 grudnia 1892 r.

KARDYNAŁ LAVIGERIE

Wielki w naszych czasach Apostoł Murzynów.

W chwili, gdy nasze *Echo z Afryki*, zachęczone dobrem powodzeniem w krajach niemieckich, zamierzyło udać się do Polski, aby i tutaj wywołać czynny udział w dziele oswobodzenia Murzynów afrykańskich, w tej właśnie chwili, jak piorun z pogodnego nieba, uderzyła w nas wieść o zgonie tego, z którego imieniem sprawa wybawienia Murzynów afrykańskich nierozłącznie i już na zawsze jest związana. Kardynał Lavigerie pożegnał świat! W sobotę dnia 26 listopada, powołał go Bóg do lepszego żywota. W nim zgasło dla nas jedno ze światel Kościoła świętego (*Ecclesiae Sanctae Lumen*); zgasł miłośnik prawa Bożego (*Divinae legis amator*); zgasł pasterz dobry wśród ludu (*Pastor bonus in populo*). Nad jego grobem stoją we łzach tysiące ludu czarnego plemienia. Nad jego grobem leje lzy zastęp dzielnych Zakonników i Bogu poświęconych Dziewic, w których sercach rozżarzył on w jasny płomień zarzewie misyjarskiego powołania, których był Mistrzem, nauczycielem i przyjacielem na ciernistych ścieżkach działalności apostołowskiej. Śmierć jego smutkiem przejmuje tych wszystkich, którzy od czasu kiedy kraje zachodniej Europy rozbrzmiewały głoszoną przezeń krzyżową wyprawą, ze szczególnem zajęciem brali udział w podniesionej przeciwko niewolnictwu wzniosłej i świętej walce. Wreszcie w oddaleniu, stoi nad jego grobem żaloszny redaktor *Echa*, nad którego głową spoczęła niegdyś ręka błogosławiąca Kardynała Lavigerie, któremu też *Echo* w języku niemieckim zawdzięcza swoje istnienie. Nie doczekał się Kardynał wydawnictwa polskiego *Echa*, redaktor jednak pociesza się myślą, że założyciele dzieł od Boga natchnionych bardzo często są dla tychże użyteczniejszymi po zgonie, aniżeli tu na ziemi. Oby kardynał Lavigerie teraz w Niebie był przyczyną i potężnym opiekunem wszystkich przedsięwzięć, mających na celu wolność ciała i duszy jego umiłowanych czarnych Afrykanów. Do tych zaś przedsięwzięć należy i nasze *Echo z Afryki* w dwóch językach wydawane. Niestety, wspaniałomyślne usiłowania znakomitego księdza Kościoła w zwalczaniu handlu niewolnikami, nie miały jak wiadomo za jego życia takiego powodzenia, na jakie wzniosła sprawa Chrześcijaństwa zasługiwała. Jednak wiele już w tej mierze osiągnięto, bo wielki ten mąż, pomimo upadku sił, szczerze i nieprzerwanie pracował. Niezmordowana jego czynność w głoszeniu nowej krucjaty, zostaje jeszcze w dość świeżej pamięci czytelników naszych,

abyśmy do jej opisu tu powracać mieli¹⁾. Ograniczamy się zatem na wymienieniu niektórych potrzebnych danych z poprzedniego ciągu życia wielkiego Kardynała.

Kardynał Lavigerie.

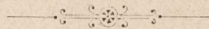
Areybiskup Kartaginy i Algieru, Prymas Afryki.

¹⁾ Opis podróży kardynała Lavigerie po zachodniej Europie, czyli zwycięskiej owej wyprawy Apostolskiej gorliwości i wymowy, opracowany został w sposób wyczerpujący, w przydłuższej rozprawie, pomieszczonej w II. Roczniku *Echa* p. t. *Sprawa wyłączenia niewolnictwa, jej istota, powstanie i rozwój.* (*Das Werk der Antisclaverei, sein Wesen, sein Entstehen und seine Entwicklung*). Rocznik ten można jeszcze obecnie otrzy-

Urodzony w Bajonnie dnia 31 października 1825 r., Lavigerie dla wybitnych zdolności i naukowego wykształcenia, został wkrótce po otrzymaniu święceń kapłańskich, profesorem w duchownym zakładzie „*Carmes*“ w Paryżu; potem mianowany profesorem Sorbony, następnie był Audytorem Roty w Rzymie i w r. 1863 wyniesiony został na biskupstwo *Toul* i *Nancy*. W lat cztery później, to jest w r. 1867 mianowany został arcybiskupem Algieru, a w r. 1882 d. 27 marca kreowany Kardynałem-Kapłanem tytułu świętej Agnieszki za murami. Od czasu wskrzeszenia przez Leona XIII. Papieża arcybiskupstwa Kartagińskiego (dnia 10 Listopada 1884 r.), Lavigerie nosił tytuł Prymasa Afryki, oraz arcybiskupa Algieru i Kartaginy. Jako biskup dyecezyalny, zbudował na miejscu dawnej Kartaginy, wspaniały kościół metropolitalny, a nadto w obu swoich połączonych dyecezyach, powołał do życia cały szereg kościelnych zakładów. Dla nas szczególnie zajmującymi są dwie instytucye: I. *Kongregacya Misyjonarzy Algierskich*, z powodu koloru sukni swej zwanych po polsku *Białymi Ojcami*, z którą to Kongregacją wiąże się *Kongregacya Sióstr Misyjnych N. P. Maryi misyj afrykańskich*. II. *Bracia Sahary*, Towarzystwo głęboko pomyślane, całkowicie świeckie, ale na religijnej podstawie oparte, z celem zaszczerpienia chrześcijańskiej cywilizacyi w oazach Sahary. Misyje katolickie w murzyńskim królestwie *Uganda*, tak piękne rokujące nadzieje, stanowiły w ostatnich latach najpiękniejszy kwiat jego zasiewu. Czy wiadomość o ich zniszczeniu, rozdzierając jego serce palające miłością, nie przyspieszyła jego zgonu? To pewna, iż nie wiek późny, ale zdrowie w pracach apostolskiego urzędu przedwcześnie zrujnowane, a może też gorzki kielich zmartwień, rozczarowań i przesładowań, jaki, szczególnie w ostatnich czasach, do dna spełnić mu przyszło, grób mu zgotowały. Szczęśliwy on jednak, bo w nim bowiem nie tylko mąż wielki, ale i mąż wysokiej świętobliwości, przeszedł z tego świata do żywota wiecznego; i na nim sprawdzą się słowa Pisma świętego: *a sprawy jego idą też za nim*¹⁾.

R. I. P.

A. Halka.

mać za przysłaniem 65 ct. Prenumeratom, władającym językiem niemieckim, zalecamy weń się zaopatrzyć.

¹⁾ Objaw. XIV, 13.

POGLĄD

na teraźniejszy stan sprawy zniesienia niewolnictwa w Afryce.

I.

Sprawa zniesienia niewolnictwa — chociaż jak wszystkie sprawy dla Chrystusa Pana, idzie drogą krzyżową — przecież taki wszędzie znalazła odgłos, że uważamy za zbyt cenne, nużyć naszych czytelników długą rozprawą, *czem jest niewolnictwo, jak długo w Afryce istnieje, jakich okrucieństw są ofiarami biedni Murzyni, czy zniesienie tego niewolnictwa będzie możliwem i nareszcie jakimi środkami wypada walczyć przeciw temu ohydliwemu handlowi ludzkim mięsem?*¹⁾ — Przypominamy tylko, że niewolnictwo od niedawna wprowadzili do Afryki Arabowie, którzy się teraz szybko rozszerzają i grożą całkowitem wytępieniem murzyńskiej rasy. Z opisów najslawniejszych podróżników, tak świeckich jak i duchownych, wiemy, iż z pomiędzy wszystkich okrucieństw niewolnictwa, szczególniej polowania na Murzynów, przedstawiają całe piekło cierpień i całe morze łez. Przeróżający opis tychże daje nam sam Papież Leon XIII w swej sławnej encyklice z 1 Maja 1888 r., której jednak, niestety, z braku miejsca tutaj powtórzyć nie możemy²⁾.

Czy więc zniesienie niewolnictwa w Afryce jest możliwem i jakimi środkami da się uskutecznić? Odpowiadamy w krótkości: Tak jest! Zniesienie niewolnictwa i potępienie handlu i polowań na niewolników jest możliwem, jeżeli sprawa zniesienia niewolnictwa *nie tylko chwilowo, ale przez dwa lub i trzy pokolenia całą Europę zajmie i do największych wysiłków i ofiar pobudzi; jeżeli Kościół, rządy i prywatne osoby, jednym słowem „wszyscy, którym obrona praw człowieka i rozkrzewienie religii Chrystusowej leży na sercu“*³⁾ właściwych środków używać będą, jakie do usunięcia tego nieznośnego stanu rzeczy przyczynić się mogą.

¹⁾ Ktoby sobie życzył czytać dokładną odpowiedź na te pytania, temu polecamy świeżo w niemieckim języku wyszłą książeczkę, pod tytułem: *Was geht das uns an?* — „Co nas to obchodzi?“ Można ją dostać u redaktora tego pisma w Salzburgu za posłaniem 22 ct. Jest zamiar wydania tej książeczki i w polskim języku, o czem w swoim czasie doniesiemy.

²⁾ Sam obraz na okładce naszego pisma, (przepraszamy naprzód wszystkich czytelników, że coś tak straszno musimy im przed oczy przedstawiać), daje, jak nam to zaręczają różni misjonarze, jeszcze słabe wyobrażenie o ohydliwiej okrucieństwu, z jakim barbarzyństwo arabskie względem najbiedniejszych naszych braci postępuje. Stanowi on niezbitą obronę walki przeciw temu niewolnictwu. Niektórym zaś niemieckim prenumeratom pisma *Echo aus Afrika*, którzy ze względu na słabe, XIX stulecia nerwy, żądali od nas zmiany tego obrazu, radziliśmy, aby nam tyle pieniędzy na misye i sprawy zniesienia niewolnictwa złożyli, żeby wszyscy Arabi byli z Afryki wypędzeni. Wtenczas z największą przyjemnością podamy na okładce obraz, przedstawiający sceny szczęśliwego domowego życia murzynów. Zresztą jest przysłowie: Jeszcze się ten nie urodził, coby wszystkim dogodził.

³⁾ Encyklika papieska *In plurimis* z dnia 1 Maja 1888 r.

A jakie są te środki? Czy należy mieczem czy Krzyżem Afrykę od tej strasznej plagi niewolnictwa uwolnić? Ogólnem zdaniem, i jedno i drugie ma tu swój zakres działalności. Miecz jednak niech przeważnie zabłyśnie w rękach rządów, które polityczną akcją w celu zniesienia handlu niewolnikami już podjęły. — Krzyż niech zabłyśnie w rękach misjonarzy i tych wszystkich, którzy pieniężnymi środkami pracę dzielnych apostołów Ewangelii chcą popierać. Bo misjonarze, są to prawdziwie bezinteresowni krzewiciele cywilizacyi i oswobodziciele Murzynów. Oni ich uczą pracować, a przez pracę plaga niewolnictwa powoli sama istnieć przestanie. Oprócz zaś Krzyża i miecza jeszcze i inne środki i sposoby przyczyniać się będą do wyswobodzenia i ucywilizowania Afryki. Wymieniamy tylko założenie dróg i kolei żelaznych, które bardzo ułatwią podróże tak świeckich jak i misjonarzy, dotąd nader kosztowne i męczące. Następnie różne przepisy i ustawy, jak n. p. zakaz przywożenia gorących trunków i t. d. ¹⁾

Przystąpmy jednak teraz do właściwego celu niniejszej rozprawki, to jest do pokazania w krótkości, *co się już dotąd zrobiło na polu sprawy zniesienia niewolnictwa*. Musimy tu przedewszystkiem rozróżnić między *działalnością Europy polityczną a chrześcijańską*.

Zacznijmy od pierwszej, od **działalności Europy politycznej**, która, niestety! nie bardzo pocieszający widok w tym ruchu przedstawia. Niezmordowany Kardynał Lavigerie, przez lat 20 pracując w Afryce nad nawróceniem Murzynów, patrząc z rozdartem sercem na ten beczny handel, pospieszył w r. 1888 do Rzymu, do Ojca chrześcijaństwa Leona XIII, i z jego polecenia i z jego błogosławieństwem swoją krucyatę rozpoczął. Wskutek jego próśb i nalegań, wszystkie mocarstwa w jesieni 1889 r. zwołały międzynarodowy zjazd do Brukselli i tam całemi miesiącami radzono, a nareszcie postanowiono różne środki, mające przyspieszyć zupełne stłumienie niewolnictwa w Afryce. Ale jeżeli te europejskie narady nie przyniosły dotąd innych owoców, jak n. p. bezezelné postępowanie niesumiennych agentów angielskich w Ugandzie ²⁾, to nie dziw, że polityczne działanie w Afryce i dla Afryki wielkiego zaufania i wielkich nadziei w nas nie budzi. **Niemcy**, którzy we wschodniej Afryce wojskowy zarząd z dzielnym i zdolnym kapitanem (teraz majorem) Wissmanem na czele za prędko i nieroztropnie na rząd cywilny zamienili, oplacą teraz różnemi klęskami swój pospiech, i prawdopodobnie będą musieli w najkrótszym czasie do zbrojnej postawy powrócić.

(D. c. n.).

¹⁾ Pod warunkiem jednak, że rządy wypełnienie takich ustaw, przepisów i zakazów, same ściśle przestrzegać będą, czem się dotąd, niestety, nie bardzo mogą pochwalić!

²⁾ Królestwo murzyńskie w środkowej Afryce, gdzie katolicyzm się już świetnie rozwijał, gdzie Anglicy z Mahometanami się sprzymierzywszy, misjonarzy wypędzili, a katolikom srogie zadali klęski.

Wiadomości bieżące z Misyj.

Misya środkowej Afryki¹⁾.

Wikaryat Apostolski w Sudanie. Po dłuższem milczeniu Mahdi znowu się Europie przypomina. Jego główny pomocnik *Osman Digma* urządza wielką wyprawę w okolicę dolnego Nilu. Oto co nam w ostatniej chwili nasz czeigodny korespondent z Egiptu donosi:

Suakin, 30 Listopada 1892.

Wielmożny Panie Redaktorze!

Dnia 27 Października b. r. wsiadłem w Suezie na okręt, a 4 Listopada tutaj przypłynąłem. Chciałem bowiem odwiedzić w Tokarze naszą stację misyjną o półtrzecia dnia podróży stąd odległą. Tymczasem dowiadujemy się tam, że *powstańcy napadli na Tokar* i 40 krajowców zostało zabitych na drodze między miastem a morzem. W samym Tokarze zapanował i panuje popłoch. Kobiety i dzieci uciekały do fortecy. Ojciec Leon wszystkie niewiasty i dzieci, należące do stacyi misyjnej, odesłał do twierdzy, sam zaś stanął na czele uzbrojonych murzynów, aby w razie potrzeby tamże się schronić. Dowódzca twierdzy z 300 żołnierzami murzyńskimi, 50 jeźdźcami i mniej więcej 500 krajowcami zrobił wyprawę i pobił powstańców. W ostatnich dniach słyszano tutaj jęki śmiertelne; kobiety i dzieci biegały po ulicach, płacząc nad poległymi. Nader bolesny przedstawia się widok po za bramami twierdzy. Tu i owdzie ujrzysz kawałki bomb i bielejące kości; na drzewach i na krzakach wiszą podarte suknie derwiszów — jako dowody ostatnich bitew i napaści. Obecnie chwilowo zapanował spokój.

Kończę to pismo przesłaniem uszanowania Wielce Czeigodnemu Panu Redaktorowi i Panu Bogu Go oddaję.

Sluga

Ks. Fr. Ksawery Geyer,
Misyonarz Apostolski w Sudanie.

Nadesłane datki (do 31 grudnia 1892).

Na misye afrykańskie: Ks. A. Moczarowski z Czerniowiec, 20 ct.; Ks. I. Pa-gacz, proboszcz z Poremby wielkiej, 1 zlr.; Pani hr. Wielhorska z Chyrowa, 4 zlr. 50 ct.; Panna Antonina Smoczyńska z Tenczynka, 1 zlr.; razem 6 zlr. i 70 ct.

Na zniszczoną misję „Białych Ojców“ w Ugandzie: Od N. N. (*zamiast wieńca na grób nieodżałowanego i świątobliwego Ks. Kardynała Lavigerie* — jako oznaka wiecznej wdzięczności i uwielbienia) 10 zlr.

Polecenie Modlitwom.

Polecamy pobożnym modlitwom tak Misyonarzy jak i Sióstr, oraz ochrzczo-nych Murzynów i wszystkich naszych Czytelników duszę niedawno zmarłego

ś. p. Księdza Kardynała Karola Lavigerie,

Areybiskupa Kartagińskiego i Algierskiego, Prymasa Afrykańskiego.

Wieczny odpoczynek racz mu dać Panie, a światłość wiekuista niechaj mu świeci na wieki. Niech odpoczywa w pokoju. Amen.

¹⁾ W tej Misji pracuje X. Geyer, który przed dwoma laty, przez dni kilka, razem z X. Danielem, Murzyinem-Misyonarzem, bawił w Krakowie. Bliższe szczegóły o tej Misji podajemy w zapowiedzianym Przeglądzie misyjnym. (*Przyp. Red.*)

Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk artykułów i listów dozwolony tylko z wymienieniem źródła.

Zamknięcie redakcyi 31 grudnia 1892.

Za wydawnictwo i redakcyę odpowiedzialny: Ks. Prałat Dr. Wincenty Smoczyński.

KSIEGARNIA SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ w KRAKOWIE,

poleca:

Rozmyślenia o mecie Chrystusa Pana, ułożył X. P. *Smolikowski*. 50 ct., w ładnej okładce 80 ct.

Rozmyślenia o mecie Chrystusa Pana, z dodaniem kazania o siedmiu boleściach Matki Boskiej i drogi krzyżowej, przez X. H. *Kajsiewiczza*. Cena zlr. 1.—, w oprawie zlr. 1.25.

0 religii poczciwych ludzi, napisał X. *Stanisł. Konarski*. Cena 50 ct., w pięknej oprawie zlr. 1.—.

Homiletyka, napisał X. A. *Ważyński*. Cena zlr. 1.80.

Kazania niedzielne i świąteczne, X. *Z. Goliána*. Cena zlr. 2.—.

Kazania X. St. Chołoniewskiego, dwa wielkie tomy. Cena zlr. 4.—.

Miesiące Maryi, ułożył X. *Paweł Smolikowski*. Cena 80 ct., w bardzo ozdobnej oprawie zlr. 1.20.

0 królach i o bohaterach polskich, opowiadania przez K. *Szajnochę*. zlr. 1.—, w pięknej oprawie zlr. 1.20.

0 Rusi i Rusinach, napisał St. *Tarnowski*. Cena 20 ct.

Dzieje porzobrowe Polski, od r. 1791—1864, ułożył i wielu obrazkami objaśnił J. *Chociszewski*. Cena zlr. 1.—, oprawne zlr. 1.20. 1—12

Na-przesyłkę dołączyć należy 20 ct.

TRAUTNER i Sp. w Innsbrucku (Tyrol).

Zakład rzeźbiarski robót kościelnych

poleca znane światu roboty swoje, odpowiednie wymaganiom sztuki, w dobrym smaku wykonane. Statuy z drzewa, szczególnie przydatne do obchodów wielkopostnych i wielkanocnych: **Złożenie do grobu i Zmartwychwstanie Chrystusa Pana, Aniołowie cześć oddający itd.** Następnie statuy: **św. Józefa, N. Maryi P. z Lourdes i Niepokalanie Poczętej, Najśl. Serca Pana Jezusa, św. Piotra, św. Pawła, św. Alojzego**, jako też i wielu innych Świętych w rozmaitych wielkościach. Grota Lourdes i Groby wielkanocne z drzewa naśladowującego zupełnie kamień skalny, łatwo przenośne. Figury Chrystusa Pana, oraz figury także z krzyżami do zawieszania i do postawienia na postumentach, tak do pokojów, jak dla szkół i kościołów. — **Skład fabryczny statui z masy naśladowującej kość słoniową.** Rozmaite wizerunki wyrobione podług własnych, szczególnie piękności modeli. (Najpiękniejsze ozdoby pokojowe i najstosowniejsze podarki na imieniny). Statuy **N. P. Maryi z Lourdes**, wysokości 15 do 115 ctm. białe, oraz statuetki **Bernadetty** w różnych wielkościach. 1—12

Szczególłą uwagę zwracamy na nasze **korony do statui N. P. Maryi z Lourdes** różnych wysokości, z prawdziwą pozłotą bardzo piękne i cenne. — Cenniki gratis i franco. Firmę tę polecają liczne listy pochwalne od Wielebnego Duchowieństwa.

Księgarnia Auer'a w Donauwörth (w Bawaryi)

poleca ze swoich nakładów dzieła następujące:

Deutz J. *Das Büchlein der Eltern-Pflichten*, broszurowana 75 fen., oprawna w płótno 1 M. — *Wegweiser für Christliche Jugend*, oprawna w piękne płócienco 1 M.

Fenelon. *Ueber die Erziehung der Töchter*, 50 fen.

Gordon Emy. *Die Pflichten eines Dienstmädchens oder Das ABC des Haushalts* kart. 75 f.

Hoffnaass. *Franciska von Maria Felicia Orsini (Herzogin Montmorency)* obrazek życiowy, pięknie kartonowane 50 fen.

Ludwig Onkel. *Aus dem Leben und für das Leben*, 4 tomiki po 50 fen.

Trauner F. *Der Jugend ärgster Feind* 30 fen. **Ulmer Fr.** *Buch Tobias*. Ein Buch für die Christliche Familie, broszur. 75 fen., pięknie karton. 1 M. 20 fen.

Braun Izabella. *Gesammelte Erzählungen*, 12 tomików w pięk. opr. po 1 M. 50 f.

Heinrich Findelkind oprawna 3 M., **Vater unser** oprawna 2 M. 50 fen., **Unsere Kleinen** opr. 75 fen., **Eine Mutter** opr. 1 M., **Glückwünschbüchlein** oprawne 1 L. 50 fen.

Emmy Tante. *Kinderbüchlein*, I. II. po 1 M. 50 fen., **Meinen lieben Kleinen** 3 M., **Neue Märchen** 3 M., **Märchen, Neue Folge** 3 M., **New Fairy Tales** 3 M., **Aus meiner Kindheit** 1 M. 50 fen., **Aschenbrödl**, Gesellschaftsspiel 1 M. 25 fen.

Kneipp Seb. *Kinderpflege* 1 M. 50 fen., **Rathgeber für Gesunde u. Kranke** 1 M. 50 f.

Obrazki Świąteczne, wydania z Donauwörth 12 seryj po 20 fen. 5 kompletów wyborowych po 40 fen. Obrazków tych w krótkim czasie sprzedano pół miliona sztuk.

Obszerne katalogi wydawnictwa dostarczają się na żądanie darmo i opłatnie. 1—12

WYDAWNICTWO BENZIGERA i Sp.

w EINSIEDELN (w Szwajcaryi) i w WALDSHUT (Baden).

Fridrich Ks. A. T. J. Chrystus w Kościele. Zarys Historii kościelnej z obrazkami, z niemieckiego przełożył i uzupełnił dla rodzin i młodzieży polskiej. Z 96 rycinami (292 str.), 8°. Kartonowane z grzbietem płóciennym M. 1.20, Fr. 1.50.

Przewodnik dziecięcia szkolnego do Boga, obejmujący stosowne modlitwy i śpiewy kościelne, ułożone dla wspólnego nabożeństwa młodzieży szkolnej przez Ks. A. Jaworskiego. C. S. Sp. N. 9001. Z ryciną kolorowaną. Format VI. (str. 280). Oprawny w płótno z czerw. brzegami fr. 0.95, w skórę ze złoceniemi brzegami fr. 1.25, — w safian fr. 1.90. 1-3

Historia Biblijna Starego i Nowego Testamentu, dla szkół lud. katol., na nowo opracowana podług wydania Benzigera, przez katech. X. Arnolda Waltera. Na język polski przełożona. Z reskryptem J. Św. Papieża Leona XIII, oraz z aprobatą i zaleceniem Najprzew. Arcybiskupów i Biskupów, Niemiec, Szwajcaryi i Ameryki. (8°, str. 340) 129 rycin. Kartonowana z grzbietem płóciennym M. 1. Fr. 1.20.

Polecamy nadal nasze obszernie wydawnictwo książek do nabożeństwa, obrazów i obrazków religijnych, skład przedmiotów religijnych, różniców, oraz ozdób kościelnych, stacyj itd. — Katalogi gratis i franco.

Pracownia mozaiki dla ozdób kościelnych Alberta Neuhausera w Innsbrucku

poleca się **Wielebnemu Duchowieństwu** i wszystkim przyjacielom sztuki.
Prospekta i cenniki są na żądanie natychmiast wysyłane. 1-12

Kto chce doświadczyć dobroczynnych skutków jedynej, prawdziwej, nie wpol przepalanej, nie tracącej przykrym smakiem:

MARKA OCHRONNA.

Kawy słodowej Ks. Kneippa (Kneipp Malzkaffee)

niech kupuje kawę tę tylko w czerwonych paczkach Braci **Ölz** z markami ochronnymi (portret i patelnia). Ta zmieszana z kawą Braci **Ölz** (**Ölzkaffee**) znanym i najobszerniejszym surogatem kawy, daje napój kawowy o wiele przewyższający niepożywną kawę bobową, zdrowy, tani, a do tego i pożywny.

Bracia **Ölz** w Bregenz

Fabryka Kawy słodowej jedynie upoważniona przez J.W. Ks. Proboszcza Kneippa dla Austro-Węgier.

Kawa ta znajduje się we wszystkich handlach korzennych, a gdzie ich niema, przesyłamy pocztą

Sub: Kneipp

4½ kilogr. franco, cena 2 zhr. 10 ct.

1-12